

ництво якісних товарів і послуг; сплата податків у повному обсязі; відсутність заборгованості по виплаті заробітної плати працівникам; збереження навколишнього середовища; соціальні інвестиції.

Для узагальненої характеристики та оцінки ефективності соціальної відповідальності організації пропонуємо використовувати скорочений перелік показників: окупність витрат; прибуток; робочі місця; виробництво якісних товарів і послуг; сплата податків; заробітна плата; збереження навколишнього середовища; соціальні інвестиції тощо.

Отже, обґрунтований перелік критеріїв оцінювання ефективності соціальної відповідальності є найважливішою умовою ефективного процесу управління нею. Вони дозволяють виявляти причини відхилень і своєчасно усувати недоліки системи соціальної відповідальності. Метою оцінювання ефективності соціальної відповідальності повинно бути прийняття управлінських рішень, які сприяють поліпшенню рівня якості управління нею.

*Т. М. Зоря, канд. екон. наук, доц.,  
кафедра управління персоналом та економіки праці,  
ДВНЗ «Київський національний економічний університет  
імені Вадима Гетьмана»*

## **ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ**

У Західній Європі активно формується соціально-економічна політика, яка викликана процесами прискореного розвитку науково-технічної революції та факторами, що забезпечують її ефективне використання в інтересах функціонування ринкової системи господарювання. Її реалізація безпосередньо пов'язана зі створенням необхідних нормативно-правових засад, а також певними змінами у структурі та спрямованості інвестицій, які дають можливість забезпечити позитивний інноваційний ефект від її впровадження. На макрорівні цей процес втілюється у вдосконаленні механізму забезпечення прав та економічних свобод людини, соціалізацію бізнесу, підвищення рівня соціальної відповідальності підприємців і фірм.

Вже у 50—60 роки країни Західної Європи розробили та прийняли цілу низку законів, які регламентують процес взає-

модії основних суб'єктів виробництва, визначають основні завдання та інструменти соціальної політики. Успішно реалізовані загальноєвропейські програми у сфері освіти та професійної підготовки, захисту людей похилого віку та бідних, екологічного спрямування, таких як: «Кометт», «Еразмус», «Пейс», «Сайенс», «Делта», «Ірис», «Єврожитло» [1] втілили в життя нову стратегічну мету, яка полягає у створенні єдиного соціального простору та принципів соціальної політики для об'єднаної Європи.

У 1989 році під тиском профспілок — членів Європейської конфедерації профспілок, урядами країн, що входять до Європейського Союзу, прийнята Європейська хартія про фундаментальні соціальні права трудящих. Вона являє собою ключовий елемент «людського виміру» Співтовариства, його основоположну соціальну модель, що визначає місце трудящих у соціальній структурі Європи, той соціальний стандарт, який гарантується як на національному рівні держав-членів, так і на рівні Європейського Союзу в межах його компетенції [1].

Цей документ має настільки принципове значення для формування перспективних стратегічних цілей соціальної політики як Євросоюзу в цілому, так і країн — його членів, що одержав характеристику Програми переходу від будівництва «Європи господарів» до будівництва «Європи трудящих». Основні положення Хартії гарантують найманому працівникові з боку підприємців повагу до його людської гідності, справедливе поводження, захист свободи розвитку особистості, покращання умов праці, повну інформованість про робоче місце та можливості підвищення кваліфікації, шанобливе ставлення до приватного життя тощо.

Категорію «соціальна відповідальність бізнесу» в Україні почали використовувати після підписання 16 грудня 2005 року в Києві Меморандуму про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, який визначає принципи і завдання соціально відповідального бізнесу. Він був скріплений підписами представників різних підприємницьких структур, міжнародних і громадських організацій. Тоді ж було оголошено про початок всеукраїнського руху — так званого Форуму соціальної відповідальності бізнесу в Україні [2; 3].

Організатори цього руху виходили з того, що відповідальне ставлення компанії до своєї продукції чи послуг, споживачів, персоналу, партнерів, та її активна соціальна позиція як співтовариства «корпоративних громадян», які беруть

участь у вирішенні гострих соціальних проблем, є нагальною вимогою часу. У свою чергу, прагнення до таких високих суспільних ідеалів неодмінно позначиться не лише на іміджі компанії, а призведе до підвищення конкурентоспроможності ринку товарів і послуг, окремих регіонів і суспільства у цілому.

Характерною особливістю державної політики щодо розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні є її непослідовність, що носить короткостроковий характер та сприймається, наприклад як «соціальне партнерство», «соціальний діалог», «благодійність». У результаті це суттєво демотивує підприємців, і значна частина соціальних програм та проєктів, що не отримали державної підтримки, залишається нереалізованою, як і бажання користуватися в своїй діяльності принципами соціальної відповідальності. Більшість українських підприємців сприймає соціальну відповідальність бізнесу як маркетингову або PR-технологію, й обмежується разовими соціальними акціями, що не зорієнтовані на довготривалу перспективу та сталий розвиток. Зокрема, увага до таких акцій підвищується, як правило, перед виборчими компаніями. Ці передвиборні пожертвування здійснюються з метою одержання певних політичних чи економічних дивідендів. Але мало хто з представників бізнесу замислюється про те, що такий підхід не завжди виправдовує надії й очікування зацікавлених сторін й може негативно позначитися на репутації бізнесу.

Тривалий час соціальна відповідальність бізнесу перед суспільством носила обов'язковий характер та проявлялася в основному в муніципалізації соціальної діяльності підприємств. Це передбачало створення й утримання таких соціальних об'єктів як житлові будинки і гуртожитки, дитячі дошкільні установи і оздоровчі табори, медичні установи, спортивні і культурні споруди, рекреаційні об'єкти тощо. Однак трансформація суспільства у ринкові відносини, зміна форми власності та комерційної діяльності підприємства встановила тісну взаємозалежність між успішним бізнесом та довірою суспільства. Звичайно, початок суспільно корисної діяльності вимагає додаткових витрат, проте, тільки він здатен встановити довготривалі відносини, що сприятимуть розвитку ділової репутації підприємства.

До соціально відповідальних підприємств прибуток повертається у вигляді збільшення вартості підприємства, підвищенні

ефективності праці персоналу, зростання лояльності споживачів, зміцненні конкурентних переваг та ін. Висвітлюючи соціальну діяльність публічно, підприємства одержують віддачу через формування позитивного інформаційного простору через ЗМІ, інформаційно-довідкові мережі.

Однак, як свідчить досвід, становленню соціальної відповідальності вітчизняного підприємництва перешкоджає не тільки національний менталітет та економічна ситуація, але й відсутність єдиних орієнтирів соціальної політики, наприклад:

- ідеології соціально відповідального підприємництва (викривлене тлумачення поняття «соціальна відповідальність бізнесу», недооцінка того, що соціальна відповідальність для бізнесу вигідна, як наслідок, відсутність налагодженого механізму реалізації соціальної відповідальності бізнесу);

- сформованого і впливового сектору громадянського співтовариства, який цілеспрямовано впроваджує принципи соціальної відповідальності бізнесу в країні, а також спеціалістів, здатних розвивати цей напрям;

- чітких правових меж реалізації соціальних бізнес-інвестицій, розвитку соціального партнерства взагалі (вимушений характер соціальної відповідальності бізнесу під тиском влади, зокрема, поширення практики маніпулювання бізнесом для здійснення разових, не завжди стратегічних і соціально важливих цілей);

- економічної зацікавленості вітчизняних підприємств (компаній) у реалізації принципів соціальної відповідальності, що пов'язано з характером чинного законодавства і роллю держави;

- значна варіативність форм соціальної діяльності на різних підприємствах (кожне вітчизняне підприємство шукає власний баланс між економічною ефективністю і соціальною необхідністю);

- прозорих процедур розробки соціальної політики, залежність форм і методів соціальної діяльності підприємств від особистих здібностей й інтересів керівників і власників;

- значний розрив між бізнесом і державою щодо розуміння пріоритетів соціальної відповідальності;

- комплексних досліджень соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу (зазвичай вивчаються лише окремі її аспекти — благодійність, спонсорство).

В Україні ефективна реалізація соціальної відповідальності бізнесу, перш за все, залежить від впровадження послідовної державної політики. Зокрема, це передбачає створення сприятливих умов її стимулювання та полегшення реалізації за до-

помогою відповідних інструментів, серед яких можна вирізнити такі:

- програми економічної мотивації (субсидування зарплати, податкові пільги тощо);

- регулятивні програми (соціальні пункти в державних тендерах, укладання угод між державою і приватним сектором, соціальні пункти в колективних договорах, які дозволять, наприклад, створювати робочі місця для осіб з обмеженою працездатністю та ін.);

- програми примушення (обов'язкове надання відповідної інформації, схеми сертифікації та звітності тощо);

- програми переконання (поширення загальноприйнятих норм і цінностей);

- програми залучення в суспільну діяльність (адміністративна допомога компаніям, які зацікавлені в реалізації програм соціальної відповідальності).

Отже, головною причиною (та проблемою) втручання держави в процеси регулювання соціально-економічного розвитку стали порушення та необхідність відновлення і дотримання загальної ринкової рівноваги, оскільки проблема рівноваги має універсальний характер і її необхідно ставити стосовно всіх форм порядку [4], головним завданням. Це створення правил ринкової поведінки, які б враховували соціальні цінності, ставили колективні інтереси попереду особистих, а головним інструментом такого втручання має бути система регулювання соціально-економічних процесів, що забезпечує ефективне використання цих правил в інтересах більшості.

## *ЛІТЕРАТУРА*

1. 1992: *Новые контуры Западной Европы*. — М.: Мысль, 1992. — С. 107—108.

2. *Создано принципиально новое общественное движение* — «Форум социально ответственных бизнесов Украины» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.tnk-bp.com.ua /press/media /2005/12/851/>.

3. *Офіційний сайт Центру розвитку КСВ в Україні*. — Режим доступу: <http://www.csr-ukraine.org>.

4. *Ойкен В. Основные принципы экономической политики*. — М.: Прогресс, Универс, 1995. — С. 238—239.